

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

2. Council of Europe. *Ten Steps for Transparency, Responsibility and Equality in AI*. Strasbourg, 2023. 48 p.
3. European Union. *Artificial Intelligence Act (AI Act)*. Brussels, 2023. 112 p.
4. Human Rights Watch. *Using AI for Accountability in Conflict Zones*. New York, 2021. 53 p.
5. UNESCO. *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*. Paris, 2021. 44 p.

Ключові слова: штучний інтелект (ШІ), ML-системи, права людини, «право на пояснюване рішення», «право на цифрову автономію», цифровий авторитаризм.

Key words: artificial intelligence (AI), ML-systems, human rights, “right to an explainable decision”, “right to digital autonomy”, digital authoritarianism.

Стрельцов Євген Львович

*доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України, зав. лабораторією «Інновації у сфері кримінальної юстиції»
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРАВА ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Сучасна цивілізована держава являє собою організацію політичної влади, діяльність якої спрямована на проголошення та реалізацію комплексу особистих (громадянських), політичних, соціальних, економічних і культурних прав і свобод людини та громадянина. Принцип поваги до основних прав і свобод людини і громадянина є не лише зобов'язанням кожної держави, а й одним із фундаментальних принципів міжнародного та національного (внутрішньодержавного) права. Ключовими положеннями при визначенні та реалізації прав людини є їх універсальність (поширюються на всіх без винятку), невідчужуваність (неможливість їх обмеження або позбавлення) і взаємозалежність (взаємне зумовлення та взаємопов'язаність окремих прав і свобод). Держава, у процесі аналізу стану дотримання прав людини, повинна дотримуватися таких умов: поважати права людини, утримуючись від будь-якого неправомірного втручання у процес їх реалізації; захищати осіб від порушення їхніх прав з боку інших фізичних осіб чи юридичних осіб; вживати необхідні заходи для сприяння реалізації людиною її основних прав. Таким чином, стратегічні цілі дотримання та постійного удосконалення механізмів забезпечення прав людини як визначального чинника у процесі формування та реалізації державної політики, здійснення повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також у сфері господарської діяльності повинні ґрунтуватися на принципах верховенства права, законності, справедливості, рівності та недискримінаційності у забезпеченні прав і свобод людини та громадянина [1].

Основне правове навантаження у процесі визначення та реалізації прав людини покладається на публічне право, яке у своєму загальному розумінні регламентує (унормовує) відносини між державою та її громадянами. Таке регулювання надає цим відносинам, з одного боку, самостійного, а з іншого — взаємопов'язаного та взаємозалежного характеру. Для сфери публічного права характерними є юридична централізація (тобто регулювання «по вертикалі», від єдиного центру — держави) та імперативний метод правового регулювання, який не залишає суб'єктам значного простору для власного розсуду. [2] Основними галузями публічного права вважаються конституційне, адміністративне,

кримінальне, податкове та інші галузі права [3]. Публічно-правове регулювання, за своєю суттю, передбачає існування ефективних механізмів захисту прав людини як на національному, так і на міжнародному рівнях [4]. На національному рівні такі механізми, передусім, закріплені у положеннях Конституції, яка має найвищу юридичну силу та визначає засади правового статусу людини і громадянина. Зокрема, розділ II Конституції України має назву «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». У статті 21 закріплено, що «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними». Варто наголосити, що ці права та свободи не лише проголошуються, а й забезпечуються реальними правовими механізмами їх дотримання. Так, стаття 22 Конституції України встановлює, що «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод». Такий підхід поширюється не лише на загально-правові положення, а й на регулювання у межах окремих галузей права. Наприклад, у ст. 29 Конституції, закріплено: «ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом». На міжнародному рівні система захисту прав людини ґрунтується на низці універсальних і регіональних документів. До основних з них належать Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.), а також Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.). Значну роль у практичному забезпеченні дотримання цих прав відіграють міжнародні судові інституції, зокрема Європейський суд з прав людини, рішення якого мають обов'язковий характер для держав-учасниць.

Необхідно враховувати, що права людини становлять достатньо динамічний феномен, який постійно еволюціонує, реагуючи на нові виклики суспільного розвитку. Саме тому права людини не є абсолютними, адже в окремих випадках вони можуть бути обмежені, зокрема, у період надзвичайного або воєнного стану, а також за умов епідеміологічної небезпеки. Отже, права людини потребують постійної уваги до розвитку та правового вдосконалення, оскільки являють собою складний політичний, економічний, соціально-правовий і ментальний феномен.

Спеціальної уваги потребує аспект, пов'язаний із співвідношенням, взаємозалежністю та взаємодоповненням феномену прав людини, основ теорії прав людини та реалізацією відповідних положень у межах публічного права загалом і його окремих галузей. Необхідно враховувати, що публічне право виступає, з одного боку, інструментом функціонування державної влади, а з іншого - формою контролю за виконанням цієї владою своїх функцій. У цьому контексті саме права людини у розвиненій демократичній державі становлять цілісну основу публічного права та виступають критерієм легітимності державного втручання у приватне життя особи. Таке розуміння дозволяє стверджувати, що права людини формують нормативну основу публічного права.

Необхідно враховувати, що права людини та інститути публічного права взаємодіють у двох взаємопов'язаних вимірах - матеріальному та процесуальному. У матеріальному аспекті права і свободи людини визначають зміст правових норм, у процесуальному (процедурному) вимірі реалізуються механізми захисту прав і свобод людини. В ідеальному розумінні публічне право не повинно обмежуватися роллю інструменту здійснення влади: воно, скоріше, повинно слугувати інструментом суспільного балансу між владою та свободою (реалізацією людиною своїх прав). Важливою складовою цього балансу є процедурний механізм, що створює реальні важелі захисту прав людини, зокрема: діяльність судових органів, інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав

людини (омбудсмена), а також система публічного контролю за діяльністю органів державної влади тощо. Таким чином, у результаті належного функціонування зазначених механізмів публічне право трансформується (повинно трансформуватися) з інструмента здійснення державної влади у засіб підтримання балансу між владою та свободою в суспільстві.

Саме таке значення комплексу прав людини в суспільстві та закріплення його основоположних принципів у Конституції формує (або повинно формувати) інституційну архітектуру максимальної ефективності та реальності у забезпеченні прав і свобод людини. Реалізація цього завдання здійснюється (або має здійснюватися) через функціонування низки ключових механізмів, серед яких: система конституційного контролю, інститути адміністративної юстиції, громадський контроль і забезпечення доступу до публічної інформації, діяльність інституту омбудсмена, а також кримінально-правова охорона основоположних благ людини - таких як життя, гідність, свобода та власність. Усвідомлення цього дозволяє ще раз підкреслити, що права людини не можуть розглядатися поза межами публічної влади: навпаки, вони повинні становити змістовну основу її функціонування.

Сучасні виклики та тенденції розвитку суспільства зумовлюють необхідність особливої уваги до низки ключових аспектів забезпечення та захисту прав людини. До них належать: 1) процеси цифровізації публічної влади, що вимагають запровадження нових стандартів захисту персональних даних та приватності; 2) прояви різних форм та видів надзвичайного стану, які ставлять питання встановлення реальних меж обмеження прав людини, тобто здійснення так званого тесту на ефективність конституційних гарантій; 3) європейська інтеграція України, що посилює вплив стандартів Європейського суду з прав людини як наднаціонального органу публічно-правової юрисдикції, що потребує їхнього належного врахування у національному законодавстві; 4) переосмислення завдань та функцій галузей публічного права, зокрема кримінального права, з урахуванням процесів соціальної трансформації.

Завершуючи, необхідно підкреслити, що права людини та основні положення теорії прав людини виступають системним і ціннісним ядром публічного права. Публічне право, у свою чергу, є інституційною формою реалізації прав людини, визначаючи межі, способи та гарантії державного впливу на відповідні процеси. Таке розуміння сучасного публічного права вимагає певної корекції у розумінні змісту окремих галузей права. Зокрема, кримінальне право, рельєфно відображаючи галузеву реалізацію охоронної функції публічного права, має забезпечувати ефективний захист основних прав людини через санкційні та превентивні механізми [5]. У цілому, баланс між владними повноваженнями держави та правами людини є ключовою умовою функціонування розвинутої правової держави та забезпечення демократичного публічного порядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Національна стратегія у сфері прав людини. Затверджено Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>
2. Легін Л.М. Співвідношення публічного права та галузі адміністративного права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. Випуск 3 (6). С.165 – 172 .
3. Поняття, сутність і зміст об'єктивного права: мультимедійний навчальний посібник. Національна академія внутрішніх справ. https://arm.navs.edu.ua/books/tdp-new/info/lecture/lec5/tema5_17.html).
4. *Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення*: збірник тез науково-практичного круглого столу, присвяченого 74-й річниці проголошення Загальної

декларації прав людини (м. Хмельницькій, 09 грудня 2022 р.); Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України [та ін.]. Хмельницький, 2022. 202 с.

5. Стрельцов Є.Л. Рациональний дискурс про кримінальне право: монографія. Київ: Юрінком Прес. 2024. 468 с.

Ключові слова: прав людини, теорія прав людини, публічне право, галузі публічного права, конституційне право, кримінальне право, охоронна функція.

Key words: human rights, theory of human rights, public law, branches of public law, constitutional law, criminal law, protective function.

Кондратенко Віталій Миколайович

доктор юридичних наук, професор, професор

кафедри загальноправових дисциплін та державного управління

Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВІ СВОБОД ОСОБИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Наукове обґрунтування та вирішення проблематики адміністративно-правових засобів беззаперечно відноситься до постійно актуалізованих тем, оскільки вони включені до фундаментальних основ адміністративного права. На загальнотеоретичному рівні правові засоби визначають сутність, функціональну вираженість та соціально-ідеологічну цінність права. Означена категорія має універсальний характер, якою послуговуються від розгляду всієї сфери юриспруденції до окремих режимів, форм і способів правового регулювання, певних елементів його механізму.

Правові засоби спрямовуються на забезпечення певної сукупності соціальних інтересів, які вимагають правового гарантування. За їхньої допомоги здійснюється правовий вплив на свідомість і поведінку людей, метою якого є втілення змісту правових норм у можливу правомірну поведінку особи шляхом усвідомлення індивідом ціннісних орієнтацій про право та формування позитивних мотивів активної правової поведінки. Залежно від змісту регульовального впливу, вони охоплюють такі площини: інформаційно-психологічний вплив; ціннісно-мотиваційний вплив; нормативний вплив права на суспільну дійсність. Зазначені аспекти повною мірою створюють процес впливу права на свідомість людини, визначають рівень правової свідомості та сприяють правомірній поведінці у різних сферах суспільного життя [1, с. 23-25].

На окрему увагу заслуговує поняття правових засобів у контексті інструментальної теорії права, де воно розуміється у вигляді спеціального інструменту досягнення певних цілей у межах суспільної діяльності. Ці ідеї інтерпретовано у дослідженнях вітчизняних вчених, зокрема під правовими засобами пропонується розуміти систему субстанціональних і діяльнісних правових явищ, за допомогою яких суб'єкти правовідносин, що поступово набувають характеру змагальності, досягають приватних і публічних цілей. У кінцевому підсумку під правовими засобами варто розуміти правові явища виражені в системі правового інструментарію та діяльності суб'єктів, що здійснюють його застосування, які об'єктивують функції права з метою досягнення соціально значущих результатів, а також забезпечення дієвості правового регулювання суспільних відносин. Головним постулатом

ЗМІСТ

Вступне слово <i>КІВАЛОВА С.В.</i>	3
<u>Секція № 1</u>	
Захист прав людини: теоретичні та практичні аспекти	
<i>АРАКЕЛЯН М.Р.</i>	
Специфіка правозахисної діяльності в період збройних конфліктів.....	4
<i>БЕХРУЗ Х.Н.</i>	
Актуалізація та результативність дослідження механізмів правового захисту українських біженців в Європейському Союзі в умовах міграційної кризи.....	6
<i>ДАМІРЛІ М.А.</i>	
Перспективи забезпечення прав людини в епоху штучного інтелекту.....	8
<i>СТРЕЛЬЦОВ Є.Л.</i>	
Права людини в контексті сучасного публічного права.....	10
<i>КОНДРАТЕНКО В.М.</i>	
Адміністративно-правові засоби забезпечення праві свобод особи: теоретико-правовий вимір.....	13
<i>TUGYAN T.</i>	
Defending international law: the kantian framework.....	16
<i>СУРІЛОВА О.О.</i>	
Цифрові права людини в контексті збройних конфліктів: новітні виклики.....	20
<i>ЗУБЧЕНКО Н.І.</i>	
Моніторинг гуманітарних програм як інструмент реалізації міжнародних стандартів захисту прав людини під час збройного конфлікту.....	23
<i>КОНОНЕЦЬ О.М., КРИВОНОС С.В.</i>	
Гарантії прав людини під час обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.....	26
<i>ЗВЕРЄВА К.С., ДАЦЬ І.С.</i>	
Захист права власності під час збройних конфліктів: практика ЄСПЛ.....	28
<i>САПАРОВА А.О.</i>	
Право дітей на освіту в умовах війни.....	31
<i>НАДІЄНКО О.І.</i>	
Зловживання правом у договірних сімейних відносинах.....	32
<i>ГОРБАЧОВА К.М.</i>	
Складові елементи держави як механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина.....	35
<i>ПАХЛЕВАНЗАДЕ А.</i>	
Критерії та стандарти доказування злочинів проти прав людини в міжнародних кримінальних трибуналах під час збройних конфліктів.....	37
<i>ГУРТІЄВА Л.М.</i>	
Учасники кримінального провадження з боку сторони обвинувачення на стадії судового розгляду: окремі позиції Верховного Суду.....	39
<i>ДРОНОВ В.Ю.</i>	
Право на спорт у контексті Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року.....	42